

פרשת בלק

מפי מו"ר הרב שמעון כהן שליט"א

בס"ד תמוז תשע"ז • גליון 204

ניתן לשלוח מייל לכתובת rephael.wasser@gmail.com ולקבל את הגיליון מידי שבוע לתיבת המייל

מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל

בנין הבית הפרטי מתוך חיבור לבית ישראל

ראשי פרקים:

הניסיון השלישי ✦ מה ראה בלעם? ✦ השראת שכינה מתוך שמחה של מצוה ✦ קודם זהות ואחר כך פתיחות ✦ תם עידן החינוך המשותף ✦ הקונטרה נותנת יציבות ✦ המחלוקת מקיימת את המציאות ✦ לא לשכוח את החיבור לשרשרת הדורות ✦ חשבוננו של עולם ✦ 'יעקב' שם פרטי ו'ישראל' שם כללי ✦ דרך כוכב מיעקב - זה משיח ✦ ריבונו של עולם שונא זימה ✦ "גאונותו" של סבטא בן אלס ✦ אלף מיני זמר ✦ הטקטיקה שהוביל בלעם ✦ מה טובו אוהליך יעקב

מקורות עיקריים:

רש"י במדבר כד, ב ✦ בבא בתרא ב ע"ב ✦ רבנו בחיי במדבר כד, ה ✦ סוטה יז ע"א ✦ עין איה שבת ח"א פרק שני אות צט ✦ עין איה ברכות ח"ב פרק תשיעי אות טטו ✦ עין איה שבת ח"ב פרק שמיני אות טו ✦ בבא בתרא עח ע"ב ✦ אורות התשובה טז, א ✦ סנהדרין סד ע"א ✦ שבת נו ע"ב ✦ ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ב

הניסיון השלישי

בלעם חשב שיוכל להשתמש בסדרי ההשגחה העליונה כדי לפעול כנגד ישראל ח"ו, וניסה את כוחו שלוש פעמים. בניסיון הראשון ניסה לפגוע בשורשים של האומה ומתוך כך לערער את עמידתה, בניסיון השני ביקש לפגוע במדרגתם בהווה על ידי חיפוש חולשות, ובניסיון השלישי פנה אל עתידה של האומה. נבקש להתמקד בניסיונו השלישי של בלעם:

"וַיִּשָּׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁכֵּן לִשְׁבָטָיו וְתָהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: וַיִּשָּׂא מְשָלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בַּלְעָם בְּנֹו בְעַר וְנָאִם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינַן: נָאִם שִׁמְעַע אֲמַרִי אֵל אֲשֶׁר מַחְזֶה שְׂדֵי יַחְזֶה נֶפֶל וְגִלְוֵי עֵינַיִם: מַה טּוֹבוֹ אֹהֶלְיֶךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל"¹.

הברכה האחרונה שיוצאת מפי בלעם היא הפסגה הגבוהה ביותר. הניסיון הראשון בנה קומה ראשונה, הניסיון השני בנה קומה שנייה והניסיון השלישי הוא הקומה העליונה. שני הניסיונות הראשונים של בלעם נכשלו, וכעת הוא ניגש לניסיון השלישי ולשם כך הוא מרכז את כל כוחותיו.

¹ במדבר כד, ב-ה.

מה ראה בלעם?

בלעם נושא את עיניו. בדרך כלל נשיאת עיניים זה ביטוי שמוזכר בהקשר של עריות², אצל לוט נאמר "וישא לוט את עיניו וירא את כל כפר הירדן"³, אצל אשת פוטיפר נאמר: "ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף"⁴, אצל שמשון נאמר: "ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני"⁵. גם נשיאת העיניים של בלעם היא לרעה, "וישא בלעם את עיניו - ביקש להכניס בהם עין רעה"⁶. ומה ראה? "וירא את ישראל שכן לשבטיו", וכדברי רש"י⁷:

"ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חברו".

דברים דומים כותב רבנו בחיי שם:

"ראה דגלים מסודרים, ושאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה כדי שלא יהא היזק ראייה זה לזה, מיד אמר: 'מה טובו אוהליך'".

בלעם ראה דגלים מסודרים ופתחי אוהלים שאינם מכוונים זה כנגד זה שלא יהיה 'היזק ראייה'. היזק ראייה זה נזק שנגרם לאדם על ידי שהוא נחשף לעיני זרים ברשותו הפרטית. יש מחלוקת בגמרא⁸ אם "היזק ראייה - שמיה היזק" או "היזק ראייה - לאו שמיה היזק", ולהלכה נפסק ש"היזק ראייה - שמיה היזק", ולכן במקרים שונים צריך לנקוט אמצעים שמטרתם למנוע את ההיזק.

לדוגמא: שני אנשים שיש להם חצר בשותפות, וחילקו ביניהם את החצר, הם רשאים לכפות זה את זה להשתתף בבניית מחיצה באמצע החצר, באופן שלא יוכל אחד מהם לראות את הנעשה ברשות חברו⁹.

יש אדם שמזיק את חברו בגופו - נזקי הגוף, יש אדם שמזיק את ממון חברו - נזקי ממון, ויש היזק ראייה.

דין נוסף שנוגע להיזק על ידי ראייה הוא, שאסור לאדם לעמוד בשדה חברו "בשעה שהיא עומדת בקמותיה"¹⁰ משום עין הרע.

ממשיך רבנו בחיי¹¹:

"מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל - על דרך הפשט התנבא עתה על ישובן של ישראל בארץ.

ועל דרך המדרש (בבא בתרא ס ע"א): 'מה טובו אוהליך יעקב' - על האהלים שבמדבר, שהיו ישראל וישיבים באהלים, ועל שראה פתחיהם שלא היו מכוונין אלו כנגד אלו, אמר מיד: 'מה טובו אוהליך'.

ועל דרך הקבלה: 'מה טובו אוהליך יעקב' - למעלה, והוא שדרשו רבותינו ז"ל (בראשית רבה סח, יח): צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד".

² ראה חז"ל כג ע"א.

³ בראשית יג, י.

⁴ בראשית לט, ז.

⁵ שופטים יד, ג.

⁶ רש"י במדבר כד, ב.

⁷ רש"י במדבר כד, ב.

⁸ בבא בתרא ב ע"ב.

⁹ ראה שולחן ערוך חו"מ קנז, א.

¹⁰ בבא בתרא ב ע"ב.

¹¹ רבנו בחיי במדבר כד, ה.

לפי הפשט בלעם מתנבא על ארץ ישראל, לפי הדרש הוא מתנבא על תקופת המדבר ושם לב לכך שאצל עם ישראל כל אחד מסתכל אל ביתו פנימה ולא אל בית חברו, ולפי המקובלים הוא לא מתנבא על הארץ או על המדבר אלא 'למעלה', על מעמדם של ישראל בשמים. כשבלעם רואה את אוהליהם של ישראל הוא רואה השראת שכינה. ריבונו של עולם איננו רחוק בשמים, אלא משרה שכינתו בתוכנו, "איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן"¹².

השראת שכינה מתוך שמחה של מצוה

הגמרא בשבת¹³ אומרת:

"אין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה".

במקום שיש עצבות יש עצלות וכבודות ודברים בטלים, וממילא לא יכולה להיות השראת שכינה. כדי להגיע להשראת שכינה צריך שמחה. השמחה באה לאדם כשקיימת הרמוניה בין מה שהאדם רוצה למה שקורה בפועל במציאות, בין הרצוי למצוי. כשהפער בין רצון ה' יתברך לבין מה שקורה במציאות מצטמצם ישנה השראת שכינה.

מרב הרב קוק בספרו "עין איה"¹⁴ מבאר:

"השראת השכינה, ההוד האלקי על הנפש, אי אפשר כי אם כשהיא עומדת שלמה בכוחה הציורי והמעשי על פי אותו האופי והתכונה שנוצרה לה.

רק אם הנפש היא שלמה בכוחה הפנימי על פי טבעה השלם, לא נפגמה ולא נתקלקלה מתכונתה הטובה בטבע יצירתה, רק אז היא מוצאה את עצמה נחלק אחד מהאור הגדול האלקי המופיע בכללות המציאות, המחיה את כל המעשים והברואים ומוביל אותם למטרה טובה עליונה גדולה ואדירה, שראוי לשמח עליה עד מאד, 'כי שמחתני ה' בפעלך'".

לכל נברא יש ייעוד אלקי שלשמו הוא נברא, וכשהייעוד האלקי מגיע לידי מימוש באה שמחה ועמה השראת שכינה. ומנגד, כשיש ח"ו חוסר התאמה בין הרצון, הייעוד והמגמה לבין מה שקורה במציאות, אין השראת שכינה. כשאיש ואשה ממלאים את הייעוד שלהם, הם זוכים להשראת שכינה בביתם. בין שאין לו ייעוד, מגמה ותכלית לא יכול לייצר השראת שכינה.

קודם זהות ואחר כך פתיחות

הגמרא בברכות¹⁵ אומרת:

"תניא, רבי אומר: לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו".

במבט ראשון הדרכתו של רבי נראית מנוגדת להדרכה הפשוטה שגדלנו עליה. הלוא חונכנו לפתוח את ביתנו לרווחה כביתו של אברהם אבינו. מסביר מרב הרב קוק¹⁶:

¹² סוטה יז ע"א.

¹³ שבת ל ע"ב.

¹⁴ עין איה שבת ח"א פרק שני אות צט.

¹⁵ ברכות סג ע"א.

¹⁶ עין איה ברכות ח"ב פרק תשיעי אות שטו.

"יסוד המעלות והמידות הטובות הוא, שכל מידה תמצא את מקומה הראוי לה, וכל דבר יהיה עומד על צביונו ולא יתבטל מצורתו בשביל איזה נטייה של קנין אפילו דבר טוב. על כן באשר חיי המשפחה היא ראשית הצדק ואחריה תבוא חיי הרעות גם מחוץ לחוג חיי המשפחה, על כן ישים האדם תמיד אל לב שבהיותו מרחיב את גבול היושר לחיות גם כן חיי רעות ואהבה, באופן יותר רחב מחיי משפחתו היחידה, יעשה כן אבל באופן שלא תהיה מזה כל השבתה לחיי המשפחה עצמה. כי תמיד יהיה העולם בכללו מוצלח כשיעמדו תחילה פרטיו על בסיס חזק ונאה, בין בדברים שהם שלמות הגוף ובין בדברים שהם שלמות הנפש, ואז יצאו גם כן חוץ לגבולם להשתתף בדברים הנוגעים אל כולם בכלל.

ריבוי הרעים בתוך הבית, התערבם ביותר מהמידה הראויה, מביא שהאדם לא יהיה מתייחד בהנהגת ביתו כפי רוחו הוא כי אם כפי רוח הרעים הבאים בתוך הבית, והוא כאב נעכר נובע מהשיטה הכוזבת של ביטול כח הפרט לגמרי והפסדת צורתו בשביל אחרים.

על כן יהיו הרעים לרעים אהובים, ישפיעו הם עליו והוא עליהם, אבל רק באותה המידה שתכונת ביתו לא תשתנה, ותתנהג רק על פי הכרתו הפרטית, אז ישכיל ויצליח, כי ראשית הנפילה היא רק בעזוב האדם את הכרתו ונסמך להיות מחקה את אחרים".

מידה זה דבר שיש לו גבול. לכל מידה צריך לתת את הגבול שלה, לכן המידות נקראות 'מידות'. מידה צריכה למצוא את מקומה ביחס לכל המידות האחרות. כשאדם נוהג על פי המידה הראויה לו, זה מצוין, וכשהוא חורג ממידתו, זה מביא קלקול גדול.

כשאדם בונה בית בישראל, התשתית צריכה להיות האישה והילדים. התא המשפחתי בונה את הזהות הפרטית של הבית. לכן לפני שאדם רץ לחפש חברים ולפתוח את ביתו להמון, עליו לבדוק אם הזהות המשפחתית יציבה מספיק ומסוגלת לפתוח את שעריה.

כשישנה הצפה של דעות ומחשבות וכל אחד פורש את משנתו והגיגי ליבו, לפני שהבית הפרטי גיבש את זהותו כראוי ובנה עמוד שדרה יציב, הדבר עלול להביא לטשטוש ובלבול.

תם עידן החינוך המשותף

במשך עשרות שנים, המסגרת החינוכית של ילדי הקיבוצים כללה בתי ילדים. קראו לזה 'חינוך משותף'. ילדי החינוך המשותף גרו בבתי הילדים, ישנו בלינה משותפת, וביקרו בבתי ההורים בשעות אחר הצהריים, כשעתיים-שלוש בכל יום. הדאגה הכלכלית לילדי החינוך המשותף היתה בידי החברה הקיבוצית ולא בידי ההורים, וילדי הקיבוץ ללא יוצא מן הכלל נהנו מהזכות ללמוד שתיים עשרה שנות לימוד ללא מבחנים, ללא ציונים וללא בחינות בגרות. כוונת האבות המייסדים היתה "ליצור 'אדם חדש' של חברת המופת", אך עם השנים השיטה הלכה וגוועה. ההורים הבינו שככה אי אפשר לגדל משפחה, והילדים דרשו את היחס האישי, הזהות האישית והחום המשפחתי שאבדו. החלה תופעה מתרחבת של ילדים שהיו בורחים מבית הילדים כדי לישון עם ההורים עד שהחליטו לסגור את בתי הילדים.

הקונטרה נותנת יציבות

כשהזהות האישית מגובשת, יש ברכה בפתיחת הלב והבית לאורחים, ואז השיח מפרה ובונה ואיננו מטשטש ומבלבל. כשאנחנו רוצים להעמיד דבר כלשהו, אנחנו מחפשים 'קונטרה', רק אם תהיה לנו קונטרה נוכל להעמיד את הדבר. קונטרה היא תמיכה ('תן לי קונטרה'). אמנם בדרך כלל מי שמתנגד לנו הוא מפריע, אבל יש מצבים שבהם דווקא ההתנגדות היא זו שמקיימת את הדבר, לכן נאמר "לא טוב היות

הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ"¹⁷, האישה היא הקונטרה של האדם, וככל שהקונטרה חזקה יותר היא נותנת יותר יציבות. הצד הרגשי שבאישה שונה מאוד מזה של הגבר, דפוסי החשיבה שונים, כל המהלך הפיזיולוגי שונה לחלוטין, זה עולם אחר לגמרי, ועם כל זה, בלי השוני התהומי הזה לא היינו יכולים להתקיים.

המחלוקת מקיימת את המציאות

הקב"ה ברא את המחלוקת כי לפעמים המחלוקת היא טובה. העולם צריך להיות עולם שיש בו הגדרות ברורות, העולם שלנו הוא עולם שמברר, ומחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. אלא שמתוך מחלוקת שהיא לשם שמים ניתן להגיע גם למחלוקת שאינה לשם שמים.

השמים מורכבים מאש ומים, אש ומים הם דברים שבדרך כלל לא הולכים ביחד, כדי שהם יוכלו לחיות זה לצד זה צריך לחלק ביניהם. רק בשמים הם יכולים לחיות יחד בהרמוניה. ההבדלות שאנחנו פוגשים במציאות בין קור לחום, בין אור לחושך, בין מינוס לפלוס, בין חומר לרוח, בין זכר לנקבה וכדו', אלו הבדלות שמקיימות את המציאות, כך שלמעשה מה שמקיים את העולם זו המחלוקת. אנו חיים בעולם דואלי, עולם של ניגודים ומחלוקות¹⁸.

לא לשכוח את החיבור לשרשרת הדורות

הגמרא בשבת¹⁹ מבארת, שהמילה 'דשא' שפירושה דלת, נקראת בשם זה לרמז למילים 'דרך שם' וללמדנו ש'דרכה' נכנסים ל'שם'.

בספר "עין איה"²⁰ מבאר מרן הרב קוק:

"בהיות האדם בביתו המיוחד לו, מתייחד הוא בחוגו, שוכח הוא את התחברותו לעולם הגדול, שהוא אך חוליא אחת מהשלשלת הגדולה של האנושיות כולה העומדת במלא עולם, שעל ידי הדרכים, המסילות, השווקים והרחובות, יתכן החיבור ביניהם, ותתרומם הנפש הפרטית למידת האהבה הכללית, יזכיר לאדם פתח ביתו, העשוי ליציאה כשם שהוא עשוי לביאה, כי 'דרך שם', והדרך תוציאהו מחוגו המצומצם, ותשתפהו להיות פועל ודואג בעד האושר הכללי, גם בעת שבתו בבית, מתייחד ומתגדר בענייניו הפרטיים".

¹⁷ בראשית ב, יח.

¹⁸ יפים בהקשר זה דבריו של מרן הרב קוק זצ"ל בספרו "עין איה" (ברכות ח"ב פרק תשיעי אות קכה) שכתב על ברכת 'שכוחו מלא עולם': "על הזיקין ועל הזעות כו' אומר 'ברוך שכחו מלא עולם'. כשיסתכל האדם במציאות, ימצאה טובה והגונה, כל דבר על מכונו וענינו, שיופי הסדר מורה על המסדר אדון החכמה, הטוב והתפארת. השמש בצאתו בהדרו, הכוכבים בהזהרים ממסילותם, הירח יקר הולך, כל אלה ינעימו את כל נפש המתעוררת אל חזיונם. אמנם לפעמים יפריעו חזיונות טבעיים את הנפש מהתרוממותה ומכניסיים בלבבה אופל וציורים של פרעות ואי סדרים לעיני בשר, כזיקין, זועות, רוחות הסוערות וכאלה.

אמנם צריך האדם לשום אל לבו, כי הנה רק חלק קטן מכל השלשלת הגדולה של הבריאה תחזינה עיניו, רב לו רב כל הטוב והסדר הנפלא, המלא אור חיים וחסד המתראה לעיניו תמיד בכל מרחבי הבריאה שנגד עיניו, להיות נפשו מתענגת על ה' ועל טובו. אמנם הפרעות, חסרון הסדרים וזעזוע ההרגשות הבאות ממראות הנראים זרות, המה רק באות מצד קטנות חלק הקיפו של ראות עיני האדם, וחלק הבלתי נערך של רגשותיו הנפשיים לעומת העולם המלא, שכחו של אדון כל ב"ה מלא אותו. אבל כשישא דיעו אל המרחב הגדול של המציאות הנפלאה ואיך כל המעשים כולם אחוזים בחוברת, ואם הם מרעישים ונראים כפורעים סדר פה לערכינו, מה נהדר הוא ערכם בכללו של המצוי. ומזה נשכיל שגם בעומק ההכרה אף לערכינו, המה מלאי הוד וסדר. על כן יברך בראותו זאת, מעומק לב חושבו: 'ברוך שכחו מלא עולם'."

¹⁹ שבת עז ע"ב.

²⁰ עין איה שבת ח"ב פרק שמיני אות טו.

הבית הוא המבצר של האדם. בבית אדם מרגיש שמור ובטוח. אבל אדם שמתבצר בתוך ביתו יתר על המידה ולא פותח את שעריו לזולתו, עלול לשכוח שבעצם הוא חוליה קטנה בתוך שרשרת הדורות כולם. הבית אמנם תובע את זהותו, אבל אסור לו להישאר פרטי ומנותק ממה שקורה בעם ישראל.

חשבוננו של עולם

הגמרא בבבא בתרא²¹ אומרת:

"מאי דכתיב: 'על כן יאמרו המושלים' וגו'? 'המושלים' - אלו המושלים ביצרים; 'בואו חשבון' - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה".

בפשטות מדובר על חשבון נפש פרטי הנוגע לכל אדם באשר הוא, אך ב"אורות התשובה"²² מבאר מרן הרב קוק שחלק מחשבון הנפש של האדם, והוא החלק המעולה ביותר, צריך להיות 'חשבוננו של עולם'. אדם צריך לבחון מהו הייעוד ומהי המגמה, מה הקב"ה רצה כשברא את עולמו. זו שאלה יום יומית שצריכה להעסיק כל אחד ואחד, מה ביכולתו לעשות היום כדי להרבות כבוד שמים ולהחיש את גאולתם של ישראל. וכך אמר פעם אחד מבעלי המוסר: המראה, מתחילה היא זכוכית שקופה שבעדה רואה האדם את זולתו, אך בשעה שמצפים אותה בשכבה של כסף, שוב אין אדם רואה בה אלא את עצמו.

'יעקב' שם פרטי ו'ישראל' שם כללי

בלעם מבקש לקלל את ישראל ונמצא מברך ואומר: "מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישׂראל"²³. 'יעקב' הוא השם הפרטי ולכן הוא מיוחס אל האוהל, ו'ישראל' הוא השם הכללי, הוא שייך אל הייעוד והתכלית של האומה. האוהל הוא עראי, מעבירים אותו ממקום למקום, וגם השם 'יעקב' הוא זמני, "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישׂראל"²⁴. יעקב אבינו שייך לצעדים הראשונים האומה, הוא העקב של האומה הישראלית. העקב מצעיד אותנו קדימה ומעמיד את כל קומתנו, אבל הוא זמני. מגמת פנינו מכוונת אל משכן הקבע, משכן מלשון שכינה.

דרך כוכב מיעקב – זה משיח

לבסוף, אחרי שבלעם מתנבא על האומה הישראלית, על יסודותיה, על האבות והאימהות, על כוחו של עם ישראל ופעלו בעולם, על המקדש ועל השיבה לארץ ישראל, בא גם דיבור על המשיח:

"אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' לעשות טובה או רעה מלבי אשר ידבר ה' אתו אדבר: ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים: וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין: נאם שמע אמרי אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: אראנו ולא עתה אשונו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת: והיה אדום ירשה והיה ירשה שעיר איביו וישׂראל עשה חיל: וירד מיעקב והאביד שריד מעיר: וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אבד: וירא את הקיני וישא משלו ויאמר איתן מושבך ושים בסלע קנך:

²¹ בבא בתרא ע"ב.

²² אורות התשובה טז, א.

²³ במדבר כד, ה.

²⁴ בראשית לה, י.

כי אם יהיה לבער קין עד מה אשור תשפך: וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו א-ל: וצים מיד פתים וננו אשור וננו עבר וגם הוא עדי אבד²⁵.

עכשיו כבר בלעם מדבר מעצמו, זה כבר לא שייך לסדר הברכות, זה מדנפשיה. הוא מדבר מעצמו בלי שבקשו ממנו, ואומר "דרך פוכב מיעקב וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת".

אומר על כך התרגום במקום²⁶:

"כד יקום מלכא מיעקב ויתרבא משיחא מישראל ויקטול רברבי מואב וישלוט בכל בני אנשא..."

כלומר כאשר יקום מלך מיעקב ויתגדל משיח מישראל ויהרוג את נשיאי מואב וישלוט בכל בני האדם... בסוף, הכול יגיע אל התכלית - משיח שיגאל את כל העולם מייסוריו, יגאל את כל העולם מכל הקונספציות (התפיסות) המואביות, מכל הקונספציות של בלעם. בלעם אומר בפה מלא: אנחנו ננסה להפריע, נתקע שוב ושוב מקלות בגלגלים, ננסה לעכב, ננסה לטשטש את הופעת ריבוננו של עולם בעולם, ננסה לפעול כמה שיותר שעם ישראל לא יצליח, אבל זה לא יעבוד, בסוף יתגלה המשיח והוא ישלוט בכל בני אנשא.

ריבוננו של עולם שונא זימה

על המילים "לכה איעצך"²⁷ אומר רש"י:

"ומה היא העצה, אלקיהם של אלו שונא זימה הוא כו', כדאיתא בחלק (סנהדרין קו ע"א). תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזימה, שהרי נאמר: 'הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם' (במדבר לא, טז)".

בלעם פונה אל בלק ואומר לו: אם רצונך להרע לעם ישראל, העצה היא להכשיל אותם בחטא של זימה, ואז ה' יסלק מהם את שכינתו. ואכן כך אירע בהמשך, בלעם הכשיל את ישראל.

בלעם מזהה את נקודת החוסן של הבית הישראלי - את השראת השכינה, הזהות והצניעות, והוא מבקש לנפץ את הכל ולהחדיר חינוך של פריצות. 'זימה' בראשי תיבות - זו מה היא²⁸. הזימה מטשטשת את המהות, מסירה את המחיצות בין ישראל לעמים ומרחיקה את ישראל מאביהם שבשמים, "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב: ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן"²⁹.

"גאונותו" של סבטא בן אלס

הגמרא במסכת סנהדרין³⁰ מספרת על סבטא בן אלס שגילה מומחיות יוצאת דופן בעבודתו לבעל פעור. הוא השכיר את חמורו לגויה ומשעברו על פתח של עבודה זרה היא ביקשה לעצור כדי לעבוד את האלהים שלה. משחזרה אמר לה שגם הוא רוצה להיכנס. שאלה הגויה: הרי אתה יהודי, זה לא שייך אליך! השיב לה סבטא: מה אכפת לך? אני רוצה לעבוד. הביטוי הזה 'מה אכפת לך' חוזר גם פה, הלוא הכול שטויות, החיים הם לא רציניים, תזרום...

²⁵ במדבר כד, יג-כד.

²⁶ תרגום אונקלוס במדבר כד, יז.

²⁷ במדבר כד, יד.

²⁸ ראה נדרים נא ע"א.

²⁹ במדבר כה, א-ב.

³⁰ סנהדרין סד ע"א.

ממשיכה הגמרא ומספרת, שאותו סבטא בן אלס נכנס, הוציא רעי בפניו של פעור כדרכם של עובדי האלילים ולאחר מכן הוסיף מדיליה חידוש מיוחד, הוא קינח את הרעי בחוטמו של פעור, ובכך עורר את התפעלותם של משרתי האליל וקצר שבחים על ה"גאונות" שגילה בשכלול עבודת האליל.

בעל פעור, עניינו לנגוע בצד הירוד ביותר, בריקבון ובסירחון של מה שקיים בעולם החומר. אדם לוקח אוכל, מפרק ממנו את כל אבות המזון, את כל מה שיש בתוכו, ואחרי שהוא עבר את כל תהליך העיכול, ונשארה רק הפסולת, החומר שבחומר, הגועל נפש שבגועל נפש - עם זה עובדים את בעל פעור!

השאלה השגורה על לשונם של עובדי בעל פעור היא: 'מה אכפת לך?', הלוא לשיטתם 'הכל מותר', אין גבולות, ביד כל אחד לעשות מה שהוא רוצה. לכל אומה יש איזה שהוא מעצור, איזה שהוא קוד אתי שמכוון אותה, אבל עובדי בעל פעור, אין להם שום קוד אתי, הם לוקחים את כל הקודים ומרסקים אותם לחלוטין. ואז, כשכבר לא נשאר שום זכר של קוד אתי כלשהוא, מגיע אותו סבטא בן אלס ומראה לנו איך עובדים לבעל פעור "בהידור".

אלף מיני זמר

שטטוש הגבולות מפיל את כל קומתו הרוחנית של האדם. חז"ל אומרים³¹ שכששלמה נשא את בת פרעה היא הכניסה לו 'אלף מיני זמר'. אין הכוונה למצעד שירים לועזי המונה אלף שירים, אלא לאלף מינים, אלף סוגים שונים של שירה. בת פרעה הביאה אתה תרבות שלמה של עולם השירה, שמקורה בבתי העבודה זרה שבהם גדלה. התערובת הזאת מטשטשת את הזהות שלנו כעם ונוגעת באושיות האמונה.

הטקטיקה שהוביל בלעם

חז"ל³² מתארים תיאור מדוקדק של הטקטיקה שהוביל בלעם: בחוץ עמדה אשה זקנה ושכנעה את העוברים והשבים להכנס פנימה אל החנות הסמוכה, ובתוך החנות ישבה בחורה צעירה עם צרצור של יין. התהליך הזה נועד ליצור גירוי אצל בני ישראל, וברגע שאיש ישראל לא עמד בפיתוי, הוציאה הצעירה את יראתה, את האלהים שלה, מחיקה. יש כאן תהליך נפשי שמביא את העם לזנות בשיטים. העם עובר שטיפת מוח להחדרת התודעה הגויית, מדובר כאן בעבודה זרה שלימה. בלעם חפץ לייצר אצל ישראל יחס לעבודה זרה והזנות מבחינתו היא רק אמצעי כדי להגיע בסוף ל"ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן"³³.

מה טובו אהליך יעקב

האשכנזים מתחילים את התפילה מידי בוקר ב"מה טובו אהליך יעקב משכנתך ישראל"³⁴. זו ההתחלה, זהו הבסיס והיסוד לכל בנין בית ישראל. כשיש בית עם מהות וזהות, ניתן ליצוק פנימה את הייעודים האלקיים ולהביא להשראת שכינה, ומתוך כך לבנין הבית הגדול והקדוש שיבנה במהרה בימינו אמן.

³¹ שבת נו ע"ב.

³² ירושלמי סנהדרין פ"י, ה"ב.

³³ במדבר כה, ב.

³⁴ במדבר כד, ה.